

Česká cesta metodologického vzdělávání v politické vědě v mezinárodní perspektivě

JAN KOFROŇ, ILONA KRUNTORÁDOVÁ

The Czech Way of Methodological Training in Political Science from an International Perspective

Abstract: Methodologies and methods represent one of the most fundamental and persistent topics of scientific debates, especially in western political science. While Czech political science strives for deeper international integration, such an effort may be limited by (among other things) the insufficient methodological training of its scholars. Acknowledging this concern, the article compares the levels of methodological education at elite western universities and selected Czech universities. The resulting comparison shows that Czech political science programs offer (i) less methodological courses in general, (ii) but especially in the realm of quantitative methodologies, and (iii) above all, they do not provide training in advanced (qualitative as well as quantitative) methods at all. The long term effects include the limited ability of Czech researchers to productively use works utilizing more sophisticated methods, which may in turn negatively affect their chances of publishing research in some of the prestigious international journals. Under these adverse conditions researchers may unwittingly eschew research questions whose solutions presume the employment of an advanced method. Considering, however, on the one hand, the deep rooted and self-reproducing historical embeddedness of the Czech way of methodological education, and the financial weakness of Czech universities on the other, one apprehends that there will not be a significant improvement in this area in the middle-term horizon.

Key words: methodology, education, qualitative methods, quantitative methods, political science, Czech Republic.

Metodologie a metody představují jedno ze základních a trvalých témat vědeckých debat. Snad nejvíce to platí v sociálních vědách, které jsou mnohdy rozpolceny mezi zastánce naturalistického pojetí zdůrazňující explanaci či predikci a obhájce interpretativních přístupů (viz Chernoff 2007). V případě politické vědy¹ lze nalézt i další děličí čáry. Například i mezi zastánci naturalistické pozice nacházíme na jedné straně stoupence kvantitativních metod, na druhé pak stoupence metod kvalitativních. Podobně se v minulosti objevily spory o preferenci induktivního, respektive deduktivního výzkumu atd. V každém případě otázka metodologie a metod výrazně spoluformuje vědecké prostředí a vytváří zásadní omezení pro vědeckou práci. Lze tvrdit, že výzkumníci a výzkumnice s nedostatečnými metodickými kompetencemi budou mít značný problém publikovat závěry svého výzkumu v mezinárodně respektovaných časopisech a budou se v mezinárodním prostředí obtížně etablovat.

V posledních dvaceti letech jsme byli svědky výrazného metodologického rozvoje, jakož i řady střetů v západní politické vědě. Názorným příkladem (snad přínosné debaty) může být kniha od Kinga, Keohana a Verby (1994) a na ni reagující práce (McKeown 1999; George – Bennett 2005; Brady – Collier 2004; Gerring 2007 aj.). Vývoj v oblasti kvantitativní metodologie (King 1998; King – Zeng 2007; Braumoeller 2004; Brambor – Clark – Golder 2007; Aachen 2005; Schrodtr 2014 aj.) byl zřejmě nejvýraznější (i díky rozvoji informačních technologií). Snad bez přehánění lze tvrdit, že orientace (zejména amerického, ale i západoevropského) oboru na metodologickou preciznost je dnes mnohem výraznější než před čtvrtstoletím. Přirozeně současný stav není zcela bezproblémový. Jak totiž upozorňují například Mearsheimer a Walt (2013), nekritické upřednostňování sofistikovaných metod jde v mnoha ohledech ruku v ruce s umenšováním schopnosti práce s teoriemi a tím pádem i s omezeným teoretickým (a dle mnohých i aplikačním) rozvojem disciplíny. Faktem však zůstává, že pokud se čeští političtí vědci chtějí prosazovat v mezinárodních kruzích (k tomuto tématu viz Drulák 2009 a reakce na něj),² nezbyvá jim než současnou situaci akceptovat a snažit se zvýšit svou metodologickou kompetenci. Jedno z možných řešení představuje samostudium. To v lepším případě bývá časově náročnější, než pokud by byli k dispozici kvalifikovaní instruktoři či instruktorky, v horším pak k němu ani nedojde, snad i kvůli nepřiměřené a uře náročnosti studia metod. Lze tedy právem očekávat, že systematická metodologická výuka bude jedním z rozhodujících faktorů metodologické úrovně národních oborů.

V návaznosti na výše řečené náš článek hledá odpověď na dvě klíčové empirické a dvě související diskusní otázky: (i) Do jaké míry a jak přesně se liší metodologické vzdělávání na prestižních amerických a západoevropských univerzitách od toho, které nabízejí přední české univerzity v rámci oboru politických věd? (ii) Jak se proměnilo naše metodické kurikulum v posledních patnácti letech? V diskusní části se ptáme, (iii) jaké jsou hlavní implikace našeho zaostávání ve výuce určitých metodologií a (iv) jaké jsou hlavní příčiny českého vývoje a zda se nabízí nějaké řešení stávající situace. Ve snaze odpovědět na první dvě klíčové otázky jsme sestavili databázi kurzů věnovaných metodám (metodologiím) na špičkových univerzitách v USA, Evropě a ČR. Na základě této databáze jsme pak porovnávali důraz kladený na metody ve vzdělávání od bakalářského po doktorský stupeň.

Článek je rozčleněn na tři navazující sekce. V první se pokoušíme rozvinout a doplnit výše nastíněný význam metod, přičemž krátce pojednáváme o vývoji vztahu k metodám v oboru v posledních dekáдах. Ve druhé sekci pak přímo porováváme výuku metod na předních školách v USA, Evropě a v ČR. Tomuto srovnání předchází pasáž o výběru univerzit, klasifikace kurzů a omezení dostupných dat. Ve třetí sekci pak rozebíráme implikace rozdílů ve výuce metod a následně navrhuje několik hypotéz pro vysvětlení nalezených rozdílů. Na závěr se pak mimo jiné pokoušíme otevřít diskusi nad možnými řešeními současného stavu.

Přestože náš článek pojednává o otázkách relevantních pro širší obor politických věd, domníváme se, že jeho relevance je v domácím kontextu silnější ve vztahu k suboborům komparativní politiky a mezinárodních vztahů (MV). Výzkumníci v těchto suboborech totiž čelí nejvýraznější zahraniční konkurenci a zároveň musí více čerpat ze zahraničních prací. Zdůrazňeme, že ač článek nahlíží na současnou situaci kriticky, rozhodně neutočí na zakladatele moderní české politické vědy, současné garanty oborů či kohokoliv jiného. Podobně jakkoliv náš text zdůrazňuje zejména opomíjení kvantitativních metod ve výuce i ve výzkumu, neusilujeme o dominanci těchto metod.³ Právě naopak, naším předpokladem je, že česká politická věda by nejvíce získala pluralitou metodologických přístupů – ať ve výuce, či ve vědecké praxi.

METODY A JEJICH VÝZNAM

Výše jsme ve zkratce naznačili význam metod a metodologií pro fungování badatelek a badatelů v rámci oboru. Níže rozvádíme a doplňujeme tento argument, když ukazujeme

na význam metod pro (i) kauzální usuzování, kumulaci poznání a praktickou relevanci výzkumu; (ii) komunikaci uvnitř oboru; a (iii) komunikaci mezi rozličnými obory.

Příčinné usuzování a praktická relevance

Podle těch, kteří zastávají naturalistický pohled na sociální vědy, hrají metody významnou úlohu při tvoření a zejména testování kauzálních teorií, čímž přispívají ke kauzálnímu usuzování a ke kumulaci poznání (King – Keohane – Verba 1994; George – Bennett 2005; Gerring 2012).

Využívání neadekvátních metod vede buď k problematickým, či přímo chybným zjištěním, která snahu o kauzální usuzování a budování širších teorií brzdí (King – Keohane – Verba 1994; George – Bennett 2005). Sociální sféra však vytváří řadu náročných překážek pro kauzální usuzování – počínaje komplexitou fenoménů (Monteiro 2012), častou nemožností provádět experimenty a konče velmi problematickou konceptualizací klíčových proměnných (viz Mahoney – Goertz 2012). Z toho vyplývá, že snaha o metodologickou korektnost, vývoj nových a případnou inovaci stávajících metod stojí v centru pozornosti této skupiny badatelů. V ideálním případě metody napomáhají budovat teoretické rámce, jejichž integrací se kumuluje naše poznání. V návaznosti na Chernoffa (2007 a 2009) pak lze tvrdit, že právě teorie umožňuje predikci, a proto je v mnoha situacích vyhledávána (nejenom) politiky při jejich rozhodování.

Znalost metodologií a jednotlivých metod je tedy důležitá pro správnou interpretaci výsledků výzkumu nejen výzkumníky samými, ale i těmi, kdo poznatky z výzkumu využívají v praxi. Bez dostatečné znalosti je čtenář (uživatel) na pochybách, co výzkumník dělá – jakou si klade otázku, jakým způsobem ji řeší a do jaké míry mohou využitě metody vést k chybnému, nepřesnému či zavádějícímu zjištění. Bez alespoň základního vhledu do využitých metod mohou být lehce přehlíženy, či naopak zcela nekriticky přijímány jinak potenciálně užitečné práce. Výše uvedené přitom platí jak pro kvantitativní výzkum, tak pro výzkum kvalitativní.

Pokud jsou tedy metody používány ke zdokonalení existujících kauzálních teorií, potom mohou výrazně přispívat k většímu zapojení oboru do společensky významných debat. Zopakujme, že význam metod se neomezuje jen na „producenty“ vědomostí – výzkumníky –, ale zahrnuje i konzumenty mimo akademickou sféru, tedy praktiky (například resortní zaměstnance) a potažmo i laickou veřejnost. Nakonec řada metod původně využívaných pro řešení akademických problémů může nabízet vhodný nástroj pro analýzu praktických (například resortních) problémů, které z řady důvodů mohou (byť dočasně) ležet mimo zájem akademické obce. Metodologické vzdělávání by tedy nemělo být omezeno jen na ty, kteří aspirují na vědeckou kariéru. Nedostatek metodologických kompetencí u absolventů pracujících ať ve státní správě, či v soukromém sektoru, může přispívat k vytváření negativního obrazu oboru, respektive jeho absolventů.

Ač existuje řada autorů poukazujících na obecně omezenou schopnost, respektive reálnou úspěšnost interpretativních směrů v úsilí o praktickou relevanci (Martin 2001; Hamnett 2003; Chernoff 2007 aj.), domníváme se, že i v případě těchto přístupů může metodologické (ne)zvládnutí problému ovlivnit praktický dopad práce. I zde může korektní metodologické uchopení problému (například analýzou diskurzu, pole atd.) ulehčit zapojení jak do odborné, tak do veřejné debaty. Ačkoliv příznivci reflektivistického proudu mohou pochybovat o významu metod pro kauzální inferenci, přinejmenším velká část z nich může souhlasit, že promyšlené uchopení problému napomáhá jak odborné diskusi, tak rozšíření poznatků výzkumu, a to i mimo akademickou sféru.

Komunikace uvnitř oboru

Vnitrooborová komunikace představuje v mnoha ohledech zcela zásadní otázku rozvoje, respektive úpadku jakékoliv disciplíny. V této otázce přitom využitě metody spolu s empirickými a teoretickými tématy hrají klíčovou úlohu (viz Graham et al. 2014). Jak níže

stručně ukazujeme, (i) komunikace mezi rozdílnými epistemologickými tábory může být značně komplikovaná, a to i kvůli odlišným metodologickým standardům a využívaným metodám; (ii) i v rámci jednoho epistemologického přístupu mohou vznikat poměrně výrazné bariéry využíváním odlišných metod; (iii) přičemž i když komunikace mezi různými metodologiemi vzniká, bývá komplikována omezeným porozuměním výchozích předpokladů a cílů alternativních metodologií.

Na obecné úrovni využívané metody přinejmenším zčásti reflektují základní epistemologické preference (ve smyslu příklonu k neopozitivismu, vědeckému/kritickému realismu, poststrukturalismu atd.). Komunikace rozdílných epistemologií (byť studujících podobné fenomény) může být překvapivě komplikovaná (blíže MacDonnald 2003). Jestliže na obecné rovině lze příčinu vidět v odlišných metodologických standardech, respektive představách o tom, co je cílem vědecké práce a jaká jsou kritéria jejího hodnocení (blíže Chernoff 2007), na nižší úrovni hrají roli i odlišné využívané metody. Ty může část badatelů z druhého tábora považovat za problematické právě kvůli jejich obecnějšímu epistemologickému ukotvení.⁴ Při dlouhodobější separaci epistemologických táborů uvnitř disciplíny lze očekávat, že stoupenci té které epistemologie postupně ztratí kompetenci ve výzkumných metodách druhého tábora, případně i zájem o ně. To fakticky může posílit izolaci epistemologických táborů a v nejzazším případě vést k neformálnímu rozpadu oboru.

Možná zajímavější je, že odlišnosti v používaných metodách mohou silně ovlivňovat vnitřní komunikaci dokonce i mezi souměřitelnými epistemologiemi, případně i uvnitř jedné jediné. I v rámci jedné epistemologické pozice totiž lze nalézt zastánce rozličných výzkumných metod. Přitom i zde spatřujeme prvky určitého exkluzivismu, který se projevuje přehlížením prací využívajících jinou metodu. Jak ukazují například Graham et al. (2014), práce využívající kvalitativní metodologii má radikálně nižší šanci na citaci v článku kvantitativním bez ohledu na tematickou příbuznost. Názornou ilustrací může být až překvapivě omezená komunikace mezi dominantně kvalitativním časopisem *International Security* a spíše kvantitativním *Journal of Conflict Resolution* (George – Bennett 2005: 4). Neznalost či nepochopení možností (a limit) výzkumné metody může poměrně lehce zabránit jak (i) využití klíčových poznatků, tak (ii) jejich kritické analýze. Paradoxně tak mohou vedle sebe existovat obdobně zaměřené výzkumné programy, které však vzájemně příliš nekomunikují, protože jednotliví výzkumníci nedokážou (či nechťejí) využít prací postavených na jiných metodách.

Dokonce i v těch případech, kdy komunikace probíhá, bývá značně problematická. Stoupenci určité metody totiž mohou nevědomky očekávat, že alternativní metoda pracuje se stejnými předpoklady, snaží se zodpovědět totožné otázky nebo že její použití podléhá totožným omezením. Příkladnou ilustrací takové situace může být vzájemné nepochopení kvalitativně a kvantitativně orientovaných badatelů (blíže Goertz – Mahoney 2012), ač usilují o řešení obdobných, totiž kauzálních otázek.

V souhrnu nedostatečná znalost alternativních metod může vést k přehlížení či dezinterpretaci děl využívajících tyto metody. Pokud taková situace panuje uvnitř jednoho oboru, přirozeně se tím zpomaluje výměna poznatků, což snižuje šanci na kumulaci poznání. V takovém prostředí navíc jen s obtížemi dochází k triangulaci metod, a tedy k jejich vzájemnému doplňování, které je žádoucí z řady důvodů. Nakonec nelze vyloučit ani možnost využití metodologických rozdílů pro potřeby vnitřního mocenského boje. Tuto zajímavou otázku však ponecháváme stranou naší diskuse.

Komunikace s okolními disciplínami

Podobnou, ač zřejmě méně reflektovanou roli jako v předchozím případě hrají metody i v mezioborové komunikaci. V případě mezioborové komunikace jsou však výše načrtuté metodologické aspekty ještě posíleny odlišnými aktuálními cíli oborů, jejich odlišnostmi v preferovaném stylu vědecké komunikace, terminologií, jakož i jejich odlišnou

sociologií. Jednotlivé disciplíny sociálních věd si vytvořily v průběhu své existence specifický a někdy dosti vyhraněný postoj k metodám a metodologiím (srovnej ekonomii hlavního proudu a například humánní geografii). Přirozeně tak vznikají poměrně velké bariéry jak pro přenos myšlenek mezi jednotlivými obory, tak pro případnou snahu výzkumníků publikovat mimo svůj obor. Paradoxně tak sice sociální vědy studují mnohdy překrývající se problematiku, přesto mnohdy nedochází k reálnému přenosu znalostí z jednoho oboru do druhého. To přirozeně neznamená, že mezioborová komunikace není možná či že neexistují témata, kde lze vidět úspěšné snahy o prolínání přístupů různých oborů.

Jako ilustraci omezené komunikace lze uvést vzájemnou ignoranci prostorových ekonomů a ekonomických geografů (viz Duranton – Rodríguez-Pose 2005; Rodríguez-Pose 2011). Jednu z hlavních příčin přitom autoři vidí ve velmi odlišných metodologických preferencích obou skupin. Přitom tato rozdílnost se snad nejpodstatněji projevuje při pokusech o publikaci ekonomické geografky či geografa v ekonomickém časopise (a naopak). Jednou z hlavních příčin odmítnutí takového „mimooborového“ článku bývá nenaplnění metodologických standardů či nenásledování metodologických preferencí toho či kterého oboru (Tamtéž). Nepřekvapí pak, že v takovémto prostředí ani nedochází k většímu přenosu myšlenek, což můžeme pozorovat na chybějících citacích prací z druhého oboru. Podobné problémy však můžeme vidět i u jiných suboborů. Například geopolitika produkovaná (politickými) geografy a geopolitika produkovaná (mainstreamovými, zejména k neorealismu inklinujícími) politickými vědci spolu téměř nekomunikují (Kofroň 2012a). Opět platí, že mezi hlavní příčiny patří jak odlišné epistemologické ukotvení (naturalistické versus interpretativní), tak odlišné metody.

Nakonec i v případě severoamerické politické vědy, která se snaží metodologicky přizpůsobit ekonomii, je třeba vidět, že schopnost intervenovat v kvalitních ekonomických časopisech se omezuje na badatele představující absolutní špičku politických věd v kvantitativních metodách (Powell 2013; Fearon 2011; Fearon – Humphreys – Weinstein 2009; Onorato – Scheve – Stasavage 2013; Diermeier – Keane – Merlo 2005). Lze tvrdit, že právě schopnost využívat sofistikovaných metod umožnila výše zmíněným autorům publikovat v prestižních ekonomických časopisech. Metody, zdá se, mnohdy představují nezbytnou podmínku pro komunikaci napříč obory. Zároveň však budme opatrní a nepřeceňujme jejich možnosti prohloubit mezioborový dialog. Řada bariér má totiž více společného s měkkými faktory prezentace vědecké práce, stylu argumentace i celkové sociologie disciplín.

Vývoj vztahu k metodám v politických vědách

Chceme-li postihnout vývoj vztahu k metodám v politických vědách, komplikuje to samozřejmě jednak existence několika více či méně svěbytných suboborů, jednak existence částečně odlišné tradice výzkumu v USA a v Evropě (respektive napříč Evropou). Vzhledem k tomu, že v suboborech MV a komparativní politiky, jež více akcentujeme, lze za hlavní a obecně významnější proud považovat americkou větev oboru, zaměříme se níže i z důvodu prostorových omezení dominantně právě na ni.⁵ Jak také v následující kapitole ukážeme, rozdíly mezi evropskou a americkou větví oboru nejsou skutečně radikální, přinejmenším ne na úrovni elitních univerzit.

Politická věda se v obecné rovině v uplynulých dekadách výrazně matematizovala. To se týká především její severoamerické větve, která je silně pozitivistická (viz Maliniak et al. 2011). V současné době kvantitativní přístupy (ať statistické, či formálně matematické) jednoznačně převládají v suboboru takzvaného amerického politického systému (*American Politics*; viz Graham et al. 2014; Pierson 2007) a v suboboru komparativní politikologie se stávají stále významnějšími. Nejprestižnější časopisy těchto suboborů jsou dominantně kvantitativní (*American Political Science Review*, *Journal of Politics*, *Political Analysis*) či se jimi v uplynulých letech staly (*World Politics*). V případě suboboru MV je situace přece jen odlišná, neboť existuje poměrně velké množství elitních časopisů, které

jsou přednostně naplňovány kvalitativními články (*International Security*, *EJIR*, *Security Studies* aj.). Nicméně i v případě tohoto oboru je vidět nezanedbatelný posun směrem k čas-
tějšímu využívání statisticko-matematických metod. V posledních letech i tradičně kvalita-
tivní časopisy uveřejnily řadu článků využívajících (poměrně) sofistikovaných kvantitativ-
ních metod (například Friedman 2011; Horowitz – Grauer 2012; a Fazal 2012 v *Security
Studies*; Theisen – Holtermann – Buhaug 2012; a Lake 2007 v *International Security* aj.).

Vesměs lze tvrdit, že s postupem doby se rozšiřuje zejména využití statistických metod. U nich se také aplikují stále propracovanější metody (například využití „interakčních re-
gresních modelů“: Theisen – Holtermann – Buhaug 2012; *duration analysis*: Fazal 2007; analýzy *first difference*: Horowitz 2010 atd.). Naopak využívání formálně matematických
metod zůstává výsadou malého okruhu badatelů, a to jak v suboboru MV (viz Jordan
et al. 2009; Maliniak et al. 2011), tak i amerického politického systému (viz Pierson 2007).
Tento rozdíl lze přičíst dvěma příčinám. Za prvé jsou možnosti statistické analýzy dnes
mnohem větší než před dvaceti lety jak díky rozvoji výpočetní techniky a statistických
programů, tak díky zkvalitnění řady databází (například *Correlates of War*). Na druhé
straně matematické modelování a zejména odvozování důkazů stále představují značnou
intelektuální bariéru, která zůstává pro řadu autorů (bez předchozího ekonomického či
matematického výcviku) nepřekonatelná.

Velký rozvoj na poli kvantitativní metodologie vedl k vytlačování dříve dominantní
metodologie kvalitativní.⁶ Ta se však pod tlakem zastánců kvantitativních metod (viz
Lieberson 1991; King – Keohane – Verba 1994; de Mesquita 1999; Zagare 1999) snaži-
la hledat způsob, jak zlepšit svou pozici v konkurenčním boji s ostatními metodologiemi.
Toto úsilí se jednak soustředilo na argumentaci ve prospěch kvalitativních metod a jejich
předností, jednak na otázky spjaté s omezeními kvantitativních metod (Flyvbjerg 2001;
McKeown 1999; Gerring 2004; Goertz – Mahoney 2012). Zároveň s tím se výzkumníci
využívající kvalitativní metody pokoušeli o jejich inovace (Gerring 2007; George – Ben-
nett 2005; Ragin 2009; Brady – Collier 2004; Elman 2005; Collier 2011 atd.). Velká po-
zornost byla věnována zejména provádění a metodickému ukotvení mapování příčinné-
ho procesu (George – Bennett 2005; Collier 2011; Bennett – Checkel 2015), neboť jde
o metodu, která dle jejich stoupenců umožňuje sledovat kauzální mechanismus. Na dru-
hou stranu také dochází k pokusům úžeji propojit kvalitativní a kvantitativní výzkum
(Gerring 2007; Lieberman 2005; pro částečnou kritiku těchto snah Goertz – Mahoney
2012).

Výše jsme se přednostně zaměřili na naturalisticky orientované přístupy v politické
vědě, neboť dominují oborově nejvýznamnějším časopisům. Zároveň metody v tomto ty-
pu výzkumu hrají klíčovou úlohu, a proto metodické nedostatky ovlivní publikovatelnost
takového výzkumu nejvíce. Byla by však chyba zcela opomenout interpretativní přístu-
py, neboť i v jejich případě či minimálně na pomezí interpretativních a vysvětlujících přístu-
pů probíhají v posledních letech metodologické debaty (viz Hansen 2006; Banta 2012;
Lupovici 2009; Salter 2013 aj.). Obecně by šlo tvrdit, že přinejmenším část interpretati-
vního tábora se postupem času stává metodologicky uvědomělejší, a lze předpokládat, že
důraz na korektní uchopení výzkumu se bude s postupem času zvyšovat.

Zvýšený důraz na metodologickou čistotu prací, jakož i snahu o přebírání, vývoj či vy-
lupování stávajících metod, lze hodnotit kladně. Bylo by však naivní domnívat se, že sou-
časná situace neprodukuje určité problémy. Jak ukazují Mearsheimer a Walt (2013), značný
tlak na metodickou dokonalost jde ruku v ruce s umenšením zájmu o rozvoj teorie a čas-
to bohužel i o praktickou relevanci výzkumu. Metody tak paradoxně přestávají sloužit ja-
ko nástroj k dosažení výzkumného cíle a posílení praktické relevance a stávají se cílem
samy o sobě. Menší zájem o teorie také vede k uplatňování statistických modelů „garba-
ge can“, které jsou paradoxně velmi pochybné právě z metodologického hlediska (Achen
2005; Schrodtt 2014). V užším smyslu jsou určité metody (kvalitativní) vytěšňovány ve
prospěch jiných (kvantitativních). Tato situace nakonec vedla v americké politické vědě

ke vzniku (spíše neúspěšného) hnutí „*perestroika*“, které se snažilo zvrátit trend, který dle stoupenců tohoto hnutí přispíval ke sterilizaci politické vědy (viz Monroe 2005; Schram – Catarino 2006).

Jakkoliv nelze zavírat oči před výše zmíněnou kritikou metodologického fetišismu, přehlížet zvyšující se význam metod v současné politické vědě by byla chyba. V tomto kontextu tedy vyvstává otázka, zda domácí výuka metod koresponduje s požadavky současné politické vědy a zda je dostatečná pro to, abychom byli schopni metody kriticky reflektovat.

VÝUKA METOD V ČR A V ZAHRANIČÍ

Následující text se přímo zaměřuje na první dvě empirické výzkumné otázky, jež jsme si položili v úvodu. Než přistoupíme k vlastní analýze rozdílů metodologického kurikula na předních západních univerzitách a v ČR, krátce představíme výzkumný design. Konkrétně se zaměříme na (i) logiku výběru univerzit, respektive studijních oborů; a (ii) na význam a omezení vypovídací schopnosti dat charakterizujících metodologické kurikulum.

Výběr univerzit a programů

Pro srovnávání metodologické výuky jsme jako základní jednotku analýzy zvolili konkrétní studijní program (politické vědy či ekvivalenty jako mezinárodní vztahy, politologie apod.) na vybraných univerzitách. Nutnou podmínkou pro zařazení do našeho datasetu byla přítomnost jak bakalářského, tak doktorského stupně. Přitom do studijního oboru zahrnujeme všechny jeho stupně, tj. od stupně bakalářského až po stupeň doktorský (bez ohledu na jejich formální samostatnost). Sledovanou hodnotou pak byl počet kurzů věnovaných metodám nebo metodologiím nabízených, či přímo vyžadovaných v daném programu (k tomuto aspektu viz níže).

Analýzu jsme zaměřili na vybrané univerzity v USA, západní Evropě a v ČR. Výběr regionů USA a Evropy byl dán trojicí ohledů. Za prvé je americká akademická obec značně rozsáhlá a přitom integrovaná a především produkuje zásadní teoretické a metodologické debaty oboru (Hofmann 1977; Maliniak et al. 2012: 48–50). Podobně evropská akademická obec je početná, ač již mnohem méně integrovaná. Ačkoliv evropští výzkumníci obvykle nejsou vnímáni jako absolutní špička oboru (viz například Maliniak 2012: 48–50), lze přinejmenším tvrdit, že se stále aktivněji zapojují do akademických debat na globální úrovni. Zároveň se český obor politických věd inspiroval těmito hlavními větvemi a pokouší se jim přiblížit (zřejmě s větším důrazem na větev západoevropskou).

Při výběru univerzit jsme se snažili vybrat nejlepší univerzity (programy) jak v USA, tak v Evropě (a nakonec i v České republice). Jde tedy o cílený výběr. Lze předpokládat, že právě nejlepší univerzity (i) produkují velkou část klíčových teoretických a metodologických debat v oboru; (ii) vychovávají většinu metodologů, kteří posléze rozšiřují metodologické standardy i mimo úzký okruh elitních institucí; a (iii) jejich pracovníci obvykle hrají klíčové role v oboru, například díky tomu, že jsou členy redakčních rad elitních časopisů či pracují pro tyto časopisy jako recenzenti. Elitní univerzity zkrátka mají vzhledem ke svému počtu dlouhodobě výsadní roli v rozvoji oboru. Výběr univerzit jsme v případě USA postavili na výsledcích průzkumu Maliniaka et al. (2012: 61). Konkrétně jde o tucet univerzit s nejlépe hodnoceným doktorským programem (mezinárodních vztahů).⁷

V případě Evropy byl výběr problematičtější hned ze dvou důvodů. Jak jsme nastínil výše, nelze mluvit o zcela integrovaném akademickém prostoru, kde by bylo běžnou praxí (pomineme-li krátkodobé akademické mobility), aby akademičtí pracovníci dlouhodobě působili na zahraničních univerzitách. Zároveň hodnocení kvality (*excellence*) výzkumu se v každé zemi liší (srovnej například systém hodnocení v ČR, Británii či Dánsku). To přirozeně vytváří odlišné pobídky pro badatele jak ve smyslu kvantity, tak

kvality a umístování jejich výstupů. Z toho vyplývá, že sestavení všeobecně uznávaného žebříčku elitních evropských univerzit je problematické (pro pokus o takový žebříček viz Hix 2004). Náš výběr proto musel hledat kompromis mezi snahou vybrat ty nej kvalitnější univerzity, které se pravidelně umísťují na předních příčkách žebříčků nejlepších evropských univerzit, a zároveň se nechytit do pastí zaměření na jednu výlučnou (lečdy příliš specifickou) národní tradici.

Celkem jsme v Evropě vybrali dvanáct univerzit z osmi států, které, jak doufáme, lze považovat za evropskou špičku politických věd.⁸ Výběr tří britských univerzit mohl vycházet z již zmíněného průzkumu Maliniaka et al. (2012), neboť v seznamu nejlepších Ph.D. programů se nacházely i čtyři britské univerzity (tři nejlépe hodnocené jsme pak zařadili do naší databáze). V případě ostatních států byla situace komplikovanější kvůli neexistenci šířeji uznávaného a použitelného žebříčku. Snahou tedy bylo vybrat univerzity produkující (ve vícero suboborech politické vědy) mezinárodně srovnatelný výzkum. Proto jsme například nezahrnuli (jistě kvalitní) francouzské univerzity, které však do mezinárodního dialogu politické vědy přispívají spíše omezeně. Dodejme, že zahrnuta byla Central European University i přes její „východoevropskou“ lokaci, neboť její pracovníci dominantně publikují v mezinárodních časopisech a obecně lze univerzitu považovat za mezinárodní instituci (viz Hix 2004; či QS World University Rankings 2015).

Naskýtá se otázka, zda je možné tučet univerzit z každé oblasti považovat za dostatečný počet pro analýzu. Ve vztahu k USA lze tvrdit, že počet elitních univerzit je velmi omezený a produkci doktorandů jasně dominuje několik málo univerzit (Jordan et al. 2009: 53; Maliniak et al. 2012: 16). Zřejmě by bylo možné argumentovat tím, že v americkém oboru hraje klíčovou úlohu méně než deset univerzit. V případě Evropy je, jak ostatně vyplývá z předcházejícího výkladu, situace mnohem problematičtější. Proti rozšíření evropského vzorku však hovoří dva argumenty. Za prvé z praktického hlediska sběru dat je v případě evropských univerzit mnohdy poměrně náročné rozklíčovat strukturu kurikula, zejména pak v případě souběžné existence několika paralelních oborů (například mezinárodní vztahy, evropská studia, bezpečnostní studia atd.), zejména pokud nejsou vyučovány v angličtině. Za druhé by rozšiřování seznamu nutně vedlo k zahrnutí i těch univerzit, jejichž prestiž je spíše národní povahy či souvisí jen s úzkou specializací nebo specifickým přístupem.

V ČR jsme finálně vybrali čtyři pracoviště, která dlouhodobě (alespoň od roku 2000) (i) produkují většinu doktorských absolventů a zároveň (ii) umožňují habilitační či jmenovací řízení. Na Univerzitě Karlově v Praze jde o Fakultu sociálních věd (Institut politologických studií – IPS FSV UK) a Filozofickou fakultu (Ústav politologie – ÚPOL FF UK), na Masarykově univerzitě v Brně se zaměřujeme na Fakultu sociálních studií (FSS MUNI – Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií a Katedra politologie) a na Vysoké škole ekonomické pak analyzujeme situaci na Fakultě mezinárodních vztahů (Katedra politologie a Středisko mezinárodních studií Jana Masaryka).⁹ Poznamenejme však, že v českém prostředí vzhledem k jeho značnému sklonu k „*inbreedingu*“¹⁰ (blíže Kouba – Císař – Navrátil 2015) nelze roli předních univerzit srovnávat se stavem v USA či západní Evropě. Mohla by zazníť výtky, proč jsme nesledovali například Západočeskou univerzitu v Plzni či Metropolitní univerzitu aj.¹¹ Důvody jsou dva: Za prvé jde o poměrně nová pracoviště s relativně krátkou tradicí doktorských programů. Za druhé nemožnost habilitačních a jmenovacích řízení vedla k tomu, že existence těchto pracovišť přinejmenším zčásti závisela na univerzitách (českých či zahraničních) s etablovaným jmenovacím nebo habilitačním řízením.

Data o počtu a charakteru kurzů zahraničních programů jsme získali z internetových stránek univerzit a jednotlivých programů. Přitom jsme sledovali akademický rok 2014/15 (nebo při chybějících datech 2013/14). V případě domácích programů jsme navíc dohledali stav metodologické výuky kolem roku 2000 a 2006 pro potřeby srovnání

s dnešním stavem (respektive akademickým rokem 2014/15). Shrnutí poskytuje tabulka č. 2. Metodologická výuka byla na IPS FSV UK sestavena dle seznamu vyučovaných předmětů (takzvaná Karolinka), stav na ÚPOL FF UK byl vytvořen podle studijních plánů a dle Karolinky. V akademickém roce 2006/07 se údaje Karolinky a studijních plánů lišily. Pro účely této práce jsme proto vycházeli stejně jako u IPS FSV UK z Karolinky. Za Fakultu mezinárodních vztahů VŠE nebyla k dispozici data za všechna tři sledovaná období. Dataset jsme sestavili na základě katalogu vyučovaných předmětů a podmínek studijních programů vydávaných každoročně pro daný akademický rok. Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity vydává každoročně studijní katalog všech studijních oborů vyučovaných na FSS MUNI.

Kategorizace metodologických kurzů

Pro potřeby srovnání jsme metodologické kurzy rozdělili do celkem šesti základních kategorií: (1) Úvodní a obecné kurzy, zaměřené na nejobecnější úvod do řemesla přípravy odborného textu, práce se zdroji, seznámení se zdroji dat a databázemi literatury. Do této kategorie však spadají i kurzy nabízející základní metodologický úvod (typicky popisná statistika, stručné nastínění logiky kvalitativních metod apod., rozdílu mezi interpretativním a kauzálním výzkumem aj.); (2) Kurzy kvalitativních a smíšených metod. Pod kategorií kvalitativních metod řadíme jak kauzální, tak interpretativní metody (jinak řečeno od Raginovy QCA po kritickou diskurzivní analýzu). Zahrnujeme sem i kurzy explicitně usilující o integraci kvalitativních a kvantitativních metod; (3) Statistika. Zde se rozumí pouze kurzy, které zahrnují inferenční statistiku. Pro podrobnější rozlišení jsme ještě vydělili tři podkategorie. Podkategorie Ia zahrnuje nejzákladnější metody inferenční statistiky (ANOVA, t-test, chí-test apod.). Podkategorie Ib zahrnuje pak lineární – OLS, kvadratické, logit a probit – regrese či faktorové a komponentní analýzy. Podkategorie II zahrnuje náročnější partie jako „interakční efekty“ lineární strukturní modelování, *Maximum Likelihood Estimates* (metoda maximální věrohodnosti), bayesovskou statistiku apod.; (4) Teorie her a matematické modelování; (5) Experimenty zahrnují kurzy zaměřené na provádění (kva-zi)experimentů v politické vědě; (6) Ostatní. Do této zbytkové kategorie spadají jednak kurzy jako „seminář k bakalářské práci“ (pouze když lze určit, že jde o kurz řízený pedagogem), jednak i velmi specifické kurzy jako geografické informační systémy a mapování, matematika apod. Každý kurz mohl spadnout právě do jedné z těchto kategorií. Ve výjimečných případech byl kurz rozdělen poměrným dílem mezi dvě kategorie.

Výše uvedené dělení reflektuje zažité dělení metod, což dokládají i názvy kurzů, a jako takové nachází oporu i v řadě metodologických textů či výzkumů (viz například Maliniak et al. 2011). Zároveň jde o klíčové směry metodologického ukotvení prací v politické vědě. Přirozeně i zde platí, že zatímco některé kategorie jsou více méně bezrozporné (statistika, matematické modelování), jiné zahrnují dva spíše autonomní přístupy (interpretativní a kauzální kvalitativní metody). Další (experimenty) představují v současnosti spíše omezeně využívané, jakkoliv potenciálně nosné, přístupy.

Níže krátce zmiňujeme způsob započítávání těchto kurzů a některé problémy výpovědní hodnoty uvedených dat. Pro potřeby naší analýzy jsme se rozhodli sledovat ty kurzy, které (i) jsou buď vyučovány v rámci katedry (departmentu) politických věd (či jejich subdisciplín), ať už jako povinné, či jako (povinně) volitelné; nebo (ii) jsou sice vyučovány mimo vlastní katedru politické vědy (mezinárodních vztahů apod.), ale v rámci programu garantovaného katedrami politických věd jsou vyžadovány jako povinné (ať již na bakalářském, magisterském, či doktorském stupni). Povinné kurzy (včetně těch, jejichž výuku nezajišťuje katedra politických věd) signalizují, které kompetence jsou považovány za oborově klíčové. Volitelné (či povinně volitelné) kurzy z dané katedry (departmentu) pak přinejmenším informují o výzkumném zájmu (a v tomto případě i metodologických kompetencích) jejich pracovníků. V souhrnu takto započítané kurzy poskytují informaci o důrazu kladeném na metodologické vzdělávání v případě konkrétních oborů.

Vzhledem k omezené dostupnosti dat a především značně odlišným systémům vzdělávání se ukázalo jako nemožné například vážit jednotlivé kurzy v závislosti na jejich statusu (například povinné, povinné volitelné či volitelné) či počtu studentů, kteří je absolvují v daném roce.¹² Podobně jsme nevážili kurzy jejich individuální náročností, kreditovou či hodinovou dotací atd.¹³ I přes tato omezení se však domníváme, že níže analyzovaná data poskytují cenné informace přinejmenším o rozsahu a významu metodologického vzdělávání v případě jednotlivých kateder či departmentů. Logickým (a plánovaným) rozšířením naší analýzy by byla kvalitativní studie několika málo programů umožňující zohlednit jak kontextuální aspekty týkající se strukturace studia, tak detailní obsah a kvalitu jednotlivých kurzů.

Relativně bezproblémové se ukázalo přiřazování kurzů k jednotlivým kategoriím. Fakticky jedinou výjimkou je kategorie úvodních metodologických kurzů, které v některých případech mohou poskytovat i poměrně široký úvod do výzkumných metod (ať kvalitativních, či kvantitativních), zatímco v jiných kurzech jsou studentům předloženy jen ty nejzákladnější informace o formálních náležitostech vědeckých prací (od správného citování k informačním zdrojům). Závažnějším problémem je v některých případech absence propracovaných sylabů (či alespoň rozvinutějších abstraktů) jednotlivých předmětů. To přirozeně vytváří možnost mylné klasifikace kurzu. Význam tohoto omezení by však hrál výraznější roli, pokud bychom se pokusili o vážení kurzů v závislosti na jejich náročnosti, hodinové dotaci atp.

Srovnání výuky metodologií

Shrnutí a srovnání průměrných počtů kurzů na jeden studijní program (zahrnující jak jeho bakalářskou, tak magisterskou a doktorskou úroveň) poskytuje tabulka č. 1. Již zběžný pohled naznačuje, že výše hypotetizovaný rozdíl mezi evropskou a americkou větví existuje. Je ovšem zřejmě menší, než by se mnozí domnívali. V USA nacházíme v průměru 14,8 kurzu (medián 13,5) v rámci jednoho studijního programu (součet bakalářské i doktorské úrovně), zatímco v Evropě 12,3 (medián 10). Nejvýraznější jsou rozdíly v případě kvantitativních metod (statistiky, teorie her a matematického modelování). Nejmarkantnější rozdíl nacházíme u herněteoretických kurzů. V USA jsou průměrně vyučovány tři takové kurzy (medián 2,50), zatímco v Evropě jen 1,1 (medián 0). Zároveň je významné, že v případě hlavních kategorií i celkového počtu metodologických kurzů nejsou průměrné hodnoty výrazně ovlivněny jedním či dvěma odlehlými pozorováními (viz hodnotu mediánu). Zdá se tedy, že průměrné hodnoty poměrně dobře vystihují situaci v obou větvích oboru.

Zároveň je zcela zřejmé, že se česká větev oboru nachází i v současnosti pod standardem jak americké, tak evropské větve. Již na úrovni souhrnných hodnot (viz graf č. 1) je zřejmé, že české obory nabízejí méně metodologických kurzů než přední zahraniční univerzity. Všechny české obory s výjimkou IPS UK a MUNI by se v tomto kritériu objevovaly v lepším případě ve třetím a čtvrtém kvartilu západních univerzit.

Nicméně mnohem závažnější je vlastní struktura poskytovaných metodologických kurzů. Jak plyne z příložené tabulky a grafu, disproporčně velká část metodologických kurzů v Česku spadá do kategorie úvodních kurzů (zde české obory drtivě poráží zahraniční konkurenty). Na našich univerzitách se podobný typ úvodních kurzů opakuje na každém stupni studia a také tam, kde vedle sebe existuje několik příbuzných oborů (politologie, evropská studia, bezpečnostní studia). Komplementárně k výše zmíněnému přebytku úvodních kurzů u nás naopak chybí jakékoliv pokročilé kurzy jak z oblasti kvalitativních, tak především kvantitativních metod (viz tabulku č. 1 a graf č. 1).

Zcela samostatnou kapitolou je pak výuka kvantitativních metod. S jedinou výjimkou (Cornell University) nabízejí zahraniční univerzity alespoň tři statistické kurzy a polovina jich nabízí alespoň šest kurzů, z nichž více než polovinu lze označit za pokročilé. V našich podmínkách se pohybujeme mezi nulou (FF UK) a dvěma kurzy (MUNI, přičemž jeden

Tabulka č. 1
Srovnání metodologické výuky na špičkových univerzitách v USA, Evropě a Česku (k 2013/14 a 2014/15)

Typ kurzu	USA n = 12		Evropa n = 12		USA+ Evropa n = 24		ČR			
	Prům.	Med.	Prům.	Med.	Prům.	Med.	IPS	FF UK	VŠE	MUNI
Obecné či úvodní	1.3	1.0	2.1	2.0	1.7	1	4	4	3	6
Kvalitativní či smíšené metody	2.0	2.0	2.9	2.0	2.5	2	3	0	0	2
Statistika	6.8	6.0	5.2	5.3	6.0	6	1	0	1	2
Stat Ia	0.3	0.0	0.6	0.0	0.4	0	0	0	0	0
Stat Ib	2.6	3.0	1.6	1.5	2.1	2	1	0	1	1
Stat II	4.0	3.3	3.0	2.5	3.5	3	0	0	0	1
Teorie her a matematické modelování	3.0	2.5	1.1	0.0	2.1	1.5	1	0	0	0
Experimenty	0.3	0.0	0.1	0.0	0.2	0	0	0	0	0
Jiné	1.3	1.0	1.0	0.0	1.1	1	0	2	1	0
Suma	14.8	13.5	12.3	10.0	13.5	13	9	6	5	10

Zdroj: Autoři.

Poznámka:

Počet kurzů vyučovaných v USA, Evropě a USA s Evropou dohromady je uváděn pomocí průměru a mediánu. Počet kurzů vyučovaných na českých vysokých školách je uveden v absolutních hodnotách.

Vysvětlivky:

IPS = Institut politologických studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze (plnou zkratkou IPS FSV UK)

FF UK = Ústav politologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze (ÚPOL FF UK)

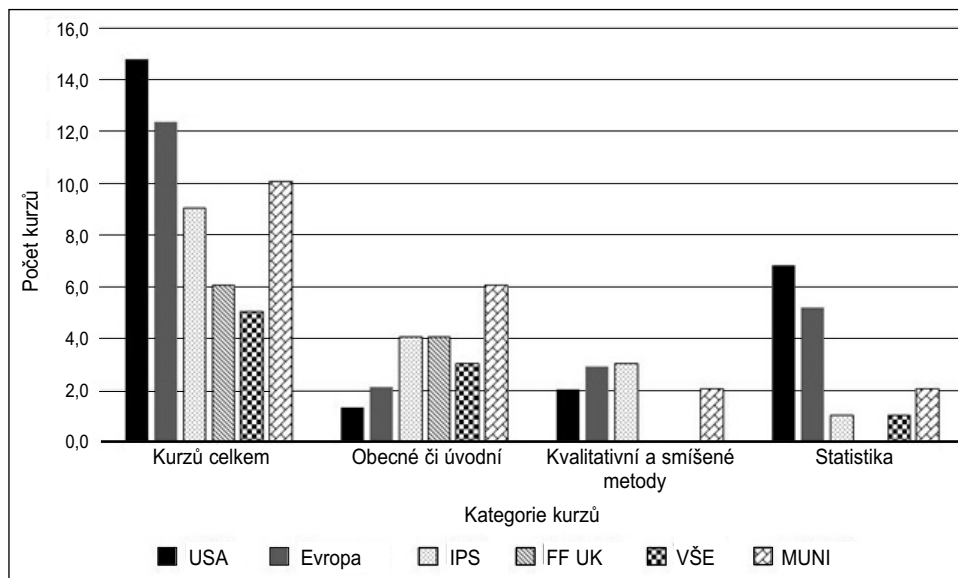
VŠE = Fakulta mezinárodních vztahů Vysoké školy ekonomické (FMV VŠE)

MUNI = Masarykova Univerzita – obory politických věd na Fakultě sociálních studií (FSS MUNI)

je zajišťován katedrou psychologie), které obvykle nepokrývají náročnější partie. Dodejme, že na IPS je situace o něco horší, než ukazuje tabulka, neboť kurzy statistiky a teorie her se netýkají studentů magisterského, potažmo doktorského oboru politologie (studují je studenti mezinárodních vztahů a bezpečnostních studií). Nejproblematictější situace pánuje ve výuce matematického modelování, které u nás až na jednu výjimku nenajdeme.

Graf č. 1

Srovnání průměrného počtu metodologických kurzů na univerzitách v USA a Evropě s počtem kurzů na vybraných českých univerzitách (2013/14)

Zdroj: Autoři.

Tento systém můžeme považovat za neefektivní z následujících důvodů: (i) studenti nezáiskají dostatečné znalosti a zpravidla nerozvíjejí své metodologické kompetence; (ii) to jim mnohdy brání v aktivní a kritické práci s řadou akademických textů; (iii) proto jsou závěrečné kvalifikační práce mnohdy metodologicky problematické; (iv) doktorandi, jimž je uložena publikační povinnost, mají omezenou šanci publikovat v mnoha významných časopisech. Vzhledem k *inbreedingu* běžnému v českém prostředí se pak tento problém může lehce přenášet i do typu a počtu publikací českých politologických pracovišť jako celku. Jak ukážeme dále, situace se sice proti minulosti poněkud zlepšila, takže kromě ÚPOL FF UK nalezneme vždy alespoň jeden kvalitativní a statistický kurz, přesto jde o dosti problematický stav. Situace se jeví o to paradoxnější, že dle průzkumu Kouby, Císaře a Navrátila (2015: 8) byl vedoucími českých politologických pracovišť označen jako jeden z hlavních (domácích) výzkumných přístupů pozitivismus.

Zdá se, že hlavní rozdíl v metodologickém tréninku vzniká v průběhu magisterského a doktorského studia. Právě na těchto stupních by měly být rozvíjeny a prohlubovány dříve nabyté základní kompetence v oblasti metodologie vědecké práce. V našem případě však k ničemu takovému reálně nedochází. Český student, který by chtěl své kompetence v tomto směru rozvinout, musí spoléhat na samostudium, případně může zkusit navštěvovat vhodné kurzy vyučované na jiných oborech (sociologii, ekonomii atd.), což může být organizačně, ale i odborně problematické. V souhrnu lze říci, že naše doktorské a magisterské programy nenabízejí vhodné zázemí pro získání standardních kompetencí v oblasti metod, natož aby výrazně přispívaly k rozvoji výzkumu metod v politických vědách. To

přirozeně konzervuje situaci, kdy chybí trénování političtí vědci schopní zhostit se pokročilejších metodologických kurzů a případně vést metodologické práce. Vzniká uzavřený kruh, z něhož se nelze lehce vymanit.

ČR: setrvalý stav, či blýskání na lepší časy?

Logická otázka zní, zda v případě českých oborů došlo alespoň k nějakému vývoji v posledních deseti až patnácti letech. Bylo by totiž možné očekávat, že vzhledem k relativnímu mládí oboru byly metodologické specializace v devadesátých letech z pochopitelných důvodů odsunuty na vedlejší kolej, respektive že start české politické vědy byl metodologicky ovlivněn (oborově odlišným) vzděláním zakladatelů obnovené české politologie (viz následující část).

S tím, jak se obor konstituoval, profesionalizovali se výzkumníci, navázaly se zahraniční styky a nastoupila nová generace politických vědců (viz Šanc 2009), by mělo docházet k výzkumnému a pedagogickému rozvoji, a to i v oblasti metod a metodologie. Pokud by tomu tak bylo, výše popsaný stav by představoval pouze přechodnou fázi předznamenávající přiblížení se západnímu standardu. Vzhledem ke kontextuální specifičnosti formující se politické vědy (blíže například Kouba – Císař – Navrátil 2015; Šanc 2009; Holzer et al. 2009a, 2009b, 2009c; nebo Drulák 2009) se zaměříme na rozvoj metodologické výuky až od nového tisíciletí.

Situace se dle počtu vyučovaných kurzů za posledních patnáct let proměnila výrazně. Kolem roku 2000 bylo metodologické vzdělávání naprosto na okraji (viz tabulku č. 2). V našem srovnání nacházíme nejvíce kurzů (sic! 2) na FSS MUNI, přičemž šlo o úvodní kurzy. Ze srovnání vyšel nejhůře ÚPOL FF UK. V podobné situaci se nacházel i IPS FSV UK. Ačkoliv byla v roce 2002 založena vedle existující Katedry politologie Katedra mezinárodních vztahů a evropských studií na FSS MUNI, počet metodologických kurzů i v dalším sledovaném období zůstal identický. Na IPS FSV UK byl nárůst metodologických kurzů taktéž mizivý. Výrazněji se vlivem nové akreditace proměnila situace na ÚPOL FF UK. Tato skutečnost dokládá silnou vazbu mezi vyučovanými předměty a akreditací. Skladba předmětů zůstává obdobná po poměrně dlouhé období (větší variabilitu nalezneme u povinně volitelných kurzů a volitelných kurzů; nicméně metodologické kurzy spadají obvykle mezi povinné předměty).

Výraznější obrat zaznamenáváme až v posledním sledovaném období. Všechny sledované politologické ústavy postupovaly dle nových akreditací akcentujících roli metodologické výuky. Její další rozvoj však omezuje fakt, že zajišťování specializovanějších metodologických kurzů mnohdy stojí a padá s jedním, případně dvěma pracovníky. To lze z dlouhodobého hlediska považovat za rizikové. Z detailního přehledu kurzů lze zároveň vyčíst, že zvýšení počtu nabízených kurzů je taženo navýšením počtu obecných či úvodních kurzů, které nemohou ze své podstaty nahradit pokročilejší výuku metod. Jak jsme již zmínili výše, v některých případech je zvýšení počtu kurzů věnovaných metodám motivováno potřebou výukově zajistit nově vznikající paralelní obory (zde se opět promítá vliv akreditačních pravidel). Náplň takto vzniklých paralelních metodických kurzů však bývá často podobná.

Zaměříme-li se na obsah kurzů, lze ocenit, že současné kurzy aktivně pracují s klíčovou zahraniční literaturou (Van Evera 1997; Brady – Collier 2004; George – Bennett 2005; Salter 2013 aj.). Téměř všude však chybí diskuse o nejaktuálnějších či obtížnějších metodologických otázkách. Přirozeně by taková diskuse vyžadovala solidní (donedávna chybějící) metodologický základ, a to ve vícero metodologiích. Zopakujme, že v případě statistických metod domácí kurzy obvykle končí vícenásobnou regresní analýzou. Otázky interakčních efektů, MLE, bayesovské statistiky atp. jsou v lepším případě jen stručně představeny. Omezený a někde i chybějící matematicko-statistický základ pak může omezovat také obsah kurzů kvalitativních metod. Otázky uplatnění bayesianismu v případových studiích, využití statistických metod pro obsahovou analýzu či zevrubnou

Tabulka č. 2
Srovnání metodologické výuky na nejvýznamnějších českých veřejných univerzitách

Pracoviště	IPS FSV UK			ÚPOL FF UK			FMV VŠE		FSS MUNI		
Typ kurzu	2000/01	2007/08	2014/15	2000/01	2006/07	2014/15	2005/06	2014/15	2000/01	2005/06	2014/15
Obecné a úvodní kurzy	1	2	4	1	3	4	2	3	2	3	4
Kvalitativní a smíšené metody	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	2
Statistika	0	0	1	0	0	0	1	1	0	0	2
Statistika Ia	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Statistika Ib	0	0	1	0	0	0	1	1	0	1	2
Statistika II	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Teorie her a matematické modelování	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Experimenty	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Jiné	0	0	0	0	0	2	1	1	0	0	0
Celkem	1	2	9	1	3	6	2	6	2	2	8

Zdroj: Seznamy studijních oborů, katalogy předmětů IPS FSV UK, ÚPOL FF UK, FMV VŠE a FSS MUNI.

Poznámka:

Vzhledem k značné rigiditě náplně studijních plánů daných akreditačními pravidly jsme prostřední pozorování umístili do okamžiku změny akreditací. Z toho důvodu rok prostředních pozorování není totožný.

diskusi o kontrafaktuálech a řadu dalších bodů v našich kurzech kvalitativních metod nenacházíme (a to ani v kurzech určených doktorandům).

V souhrnu tedy na jednu stranu vidíme pozitivní změnu ve smyslu zařazení většího množství metodologických kurzů, na druhou stranu však zjevně přetrvává nedostatek jakýchkoliv pokročilejších metodických kurzů.¹⁴ Český obor se tedy sice přibližuje západoevropskému standardu, nicméně jde o přibližování spíše pomalé a silně nerovnoměrné.

DLOUHODOBÉ SOUVISLOSTI

Implikace „české cesty“

České metodické kurikulum je zjevně v mnoha ohledech specifické. Navíc se nezdá, že by mohlo dojít k rychlé změně. I kdybychom od příštího roku radikálně změnili systém metodologické přípravy, bude řadu let trvat, než vyroste nová generace výzkumníků. Proto je třeba se ptát na důsledky současného stavu. Ponecháme-li nyní stranou zjevné důsledky spojené s chybnou kauzální atribucí (viz kapitolu 2), vidíme čtyři klíčové implikace: (i) schopnost absorbovat výzkum využívající sofistikovanější metody; (ii) schopnost publikovat mimo domácí prostředí; (iii) ustrnutí ve specifických postupech a tématech – zapouzdření se.

Ve vztahu k první kategorii je třeba připomenout již výše zmíněnou otázku schopnosti absorbovat výzkum využívající sofistikovaných metod (ať již oborový, či mimooborový). Lze tvrdit, že přinejmenším studenti bakalářského a magisterského stupně „zápasí“ s pochopením textů využívajících kvantitativní metody.¹⁵ Bohužel bez dostatečného metodologického vzdělání nemohou kriticky zhodnotit řadu aspektů takovýchto prací. Neschopnost pracovat s některými typy výzkumných metod (v našem prostředí zejména s texty využívajícími statistiku či teorii her) může pedagogy nutit k vyřazení náročnějších textů ze sylabů. Studenti tak mohou získat i velmi zdeformovaný pohled na obor. Obecnějším důsledkem pak může být značně selektivní vstřebávání zahraničních přístupů (teoretických i metodologických). Taková praxe může vést v dlouhodobé perspektivě k nižší kvalitě vlastního výzkumu (přinejmenším určitých otázek).

Druhá implikace se přirozeně váže k produkci vědeckých výstupů a jejich publikovatelnosti. Není asi překvapivé, že pro metodologicky ochuzené badatele bude náročné, neřkuli nemožné publikovat v časopisech preferujících určitou metodu. Připomeňme, že řada časopisů publikuje téměř výlučně kvantitativní (*Journal of conflict resolution*, *International interactions*) či vysvětlující kvalitativní (*International Security*, *Security Studies*), případně interpretativní (*Security Dialogue*, *Cooperation and Conflict*) práce. Možnost publikovat v těchto respektovaných časopisech závisí mimo jiné i na náležitém metodickém ukotvení výzkumu. Ještě závažnější možná je, že tato situace může zároveň vést k nevědomému opuštění či ignorování výzkumných otázek, u nichž se předpokládá či nepřímo vyžaduje využití specifické metody, kterou však výzkumník neovládá.¹⁶ Uvážíme-li, že výzkumníci jsou tlačeni k publikacím v pokud možno kvalitních časopisech, je pro ně logické formovat (a tedy i omezovat) svůj výzkumný zájem i podle možnosti uplatnění v těchto časopisech. To přirozeně může ovlivnit výzkumné zaměření přinejmenším individuálních výzkumníků.

V souvislosti s výše řečeným vyvstává třetí efekt a tím je uzavření se v určitých tématech a metod(olog)ických postupech. To se může projevit přirozenou a jistě vitanou snahou nalézt niku, v níž mohou být domácí badatelé maximálně úspěšní. Rozsah této niky, jak jsme naznačili výše, však bude mnohdy ovlivněn vstupními metodickými kompetencemi badatelů. Vzhledem k relativně malé velikosti českého oboru může lehce dojít k situaci, kdy určitý přístup převládne a začne dominovat, v horším případě pak i vytěšňovat alternativní přístupy. Navíc, jelikož pro doktorandy může být výhodné následovat zaměření své školitelky či školitele (nejen po tematické, ale i metodologické linii), může se rychle zvýraznit dominance určitého přístupu či tématu. To přirozeně může prohlubovat dva výše zmíněné efekty.

Názornou ilustraci výše uvedených tvrzení poskytuje Kouba (2012: 232), který ukazuje, že z 89 článků publikovaných v politologickém časopise mezi lety 2006 a 2010 jen čtyři využívaly statistické metody. Pro srovnání časopis *Mezinárodní vztahy* v období 2006–2012 nepublikoval žádný článek¹⁷ využívající statistické metody (z celkem 133 publikovaných článků). Vzhledem k tomu, že oba časopisy lze považovat za poměrně dobře etablované se spíše širokým záběrem, jsou tato čísla alarmující. Zdůrazněme, že i typický kvalitativní časopis *International Security* publikoval v období 2006–2010 celkem třináct článků využívajících statistické metody (cca 8 % z celkového počtu článků). Jinak řečeno, míra využití například statistických metod je u dvou našich disciplinárních časopisů nižší než v prototypickém kvalitativním mezinárodním časopise s užším tematickým zaměřením. Při porovnání s širší skupinou elitních (sub)oborových časopisů je rozdíl mnohem markantnější. Jak totiž ukazují Maliniak et al. (2011: 452), ve dvanácti klíčových časopisech oboru MV a politických věd (včetně *International Security*, *Security Studies* a *EJIR*) přesahoval celkový průměrný podíl článků využívajících statistické metody více než 50 % již mezi lety 2002 a 2006.

Zároveň nelze tvrdit, že by využití například kvalitativních metod usilujících o kauzální usuzování v domácích časopisech odpovídalo standardům mezinárodní politické vědy. Jak ukazuje Kouba (2012: 230–233), jen dva články z *Politologického časopisu* (v období 2006–2010) explicitně usilovaly o testování kauzálních hypotéz a zároveň uplatňovaly odpovídající metodický postup. Nabízí se protiargument, že své metodicky sofistikovanější články (jakéhokoliv metodického zaměření) čeští autoři automaticky publikují v zahraničních impaktovaných časopisech nebo monografiích (například Plechanovová 2013; Karlas 2012; Drulák 2006; Císař – Vráblíková 2013) či nepolitologických impaktovaných časopisech českých (Parížek – Plechanovová – Hosli 2015; Lebeda 2011 apod.). Je však třeba vnímat, že produkce do těchto časopisů začíná výrazně narůstat až v posledních letech a stále tvoří menší část celkového objemu vědeckých výstupů. Přinejmenším lze pochybovat, že se výše uvedené týká i nejmladších autorů (například začínajících doktorandů).

V souhrnu je zjevné, že nedostatky v metodách a metodologii mají širší důsledky. Přitom výše jsme se zaměřili na vybrané efekty uvnitř akademické obce. Obáváme se však, že negativní efekty přesahují i do praktické sféry. Bylo by například možné spekulovat o tom, nakolik metodologická nepřipravenost studentů (dotýkající se schopností práce s Excelem, statistickými softwary, schopnosti řešit problémy a efektivně komunikovat o jejich řešení) ovlivňuje šance našich absolventů na uplatnění na neakademickém pracovním trhu. Hlubší rozpracování této otázky – dotýkající se na obecné úrovni konkurenceschopnosti politikologie vůči ekonomii, sociologii a dalším oborům – však ponecháváme pro další výzkum.

Příčiny rozdílů

Jak vyplývá z našich empirických zjištění, české prostředí se co do metodologického vzdělávání výrazně liší jak od severoamerické, tak západoevropské větve oboru. Vzhledem k potenciálně zásadním implikacím těchto rozdílů se nabízí otázka, jaké jsou příčiny (přetrvávání) těchto rozdílů. Na obecné rovině lze příčiny rozdílů vidět ve třech faktorech: (i) relativní novost oboru v ČR spojená s jeho specifickým formováním po roce 1989; (ii) širší epistemologické ukotvení (autorit) oboru; a (iii) závislost na zvolené cestě (*path-dependency*).

Máme za to, že velkou měrou lze specifickou metodologickou cestu českých politických věd připsat nedávné historii formování oboru. Připomeňme, že před rokem 1990 politologie jako taková v institucionalizované formě neexistovala (Šanc 2009). Obor se začal vyvíjet až v příhodnějších společenských podmínkách. Je jasné, že na svém počátku se musel opírat o odborníky z okolních disciplín. Mezi nimi významnou úlohu hráli například historikové (Nálevka, Říchová, Dvořáková, Fiala atd.; viz Šanc 2009). Přirozeně metodologické ukotvení historiků vede k upřednostňování určitých metod (obecně spíše

zdůrazňují idiografické poznání na úkor poznání nomotetického)¹⁸ před jinými (typicky formální modelování, statistika).

Je jen logické, že si tito zakladatelé novodobé české politologie s sebou do nově se formujícího oboru přinášeli své metodologické preference, schopnosti, ale i omezení.¹⁹ Tím byla přirozeně ovlivněna i první generace studentů. Metody, jakožto poměrně náročná část oboru, vyžadují pro svou výuku vysoce kvalifikované jedince. Absence takových jedinců na nově vznikajících pracovištích nutně omezovala možnosti metodologického vzdělávání od samého začátku oboru. Především se to týká vzdělávání doktorandů, které lze právem považovat za nejnáročnější. Přitom ekonomická omezení spolu s nutností věnovat se především upevnění a profesionalizaci oboru zřejmě nenabízela v devadesátých letech udržitelné řešení výše popsaných problémů. V tomto smyslu také ani nekritizujeme proces rozvoje oboru v této dekádě.

Prvotní a dnes již značně oslabené zaměření vznikajícího oboru na politickou filozofii jakožto na klíčové výzkumné a výukové zaměření bylo způsobeno snahou o hlubší reflexi řady normativních otázek po pádu komunismu a pravděpodobně i navázáním na prvo-republikovou tradici výzkumu politických otázek, beroucí na sebe podobu státovědy či právě politické filozofie (Šanc 2009). Silné postavení politické filozofie v devadesátých letech lze proto považovat za logické vyústění formování oboru na počátku téhož desetiletí. Nicméně politická filozofie představuje subobor s velmi specifickým metodologickým pojetím, značně odlišným od (empiricko-analytického) metodologického pojetí komparativní politiky, MV atd. Lze tedy konstatovat, že i tato počáteční výzkumná orientace přispěla k (spíše nevědomému) upozadění metodologického vzdělávání.

Jedním z nikoliv nepodstatných faktorů ovlivňujících metodologický rozvoj oboru a do určité míry i výuku je postoj a preference význačných kapacit oboru, a to zejména s ohledem na omezenou velikost domácího oboru. Specifické výzkumné či epistemologické zaměření autorit oboru může částečně ovlivňovat některé rysy české disciplíny ve vztahu k metodologii. V některých suboborech, respektive na konkrétních pracovištích, lze vidět, že určité přístupy nejsou (možná jen prozatím) rozvíjeny. Tak například bezpečnostní studia na IPS FSV a jejich mezinárodně nejúspěšnější výzkumníci se výrazně orientují interpretativním a kritickým směrem (Hynek, Dytrich, Kučera, Střítecký). Uvážíme-li, že metodologické preference mnohdy navazují na obecné epistemologické ukotvení autorů, jde o potenciálně významný faktor, a to jak ve vztahu k vlastní vědecké produkci, tak ve vztahu k zaměření doktorandů.

Druhým aspektem tohoto problému je skutečnost, že české prostředí prozatím nevyprodukovalo politického vědce – metodologa (obdobu Garryho Kinga, Henryho Bradyho, George Bennetta, Philipa A. Schrota aj.). Obecně lze dokonce tvrdit, že v české politické vědě ani nenalezneme větší množství článků či knih a debat přímo věnovaných metodám (výjimkou je Drulák a kol. 2008; Kouba 2012; Dytrich 2012). Samotný fakt, že první ucelenější metodologická příručka vyšla až v roce 2008 (Drulák a kol. 2008), je výmluvný. Přitom (jak poznamenal jeden z recenzentů) fakt, že i tato klíčová kniha ponechala stranou metody kvantitativní, dokumentuje pozici těchto metod v našem domácím oboru. Nicméně v současnosti již značná část publikací, a to včetně různých „úvodů do“ určených pro studenty, zdůrazňuje význam metodologie a zároveň jsou k dispozici texty představující hlavní metodologie. Citelně však chybějí práce nebo články, které by ideálně na praktickém příkladu představovaly některou z novějších či u nás jen méně využívaných metod a ukazovaly na její výhody či nevýhody oproti metodám alternativním (částečnou výjimkou Ditrych 2012). V situaci, kdy je naše systematická metodologická výuka omezená, by podobné texty mohly napomoci zejména magisterským studentům, případně začínajícím doktorandům. Uvedené se přitom vztahuje jak na kvantitativní, tak na kvalitativní (vysvětlující i interpretativní) metody.

Ačkoliv má řada mladších výzkumníků v ČR za sebou stáže, případně celé doktorské či magisterské studium na zahraničních univerzitách, existuje zde určitá disproporce stran

metodologické orientace těchto škol. Povětšinou jde totiž o ty školy, jejichž zaujetí pro kvantitativní či obecně kauzální výzkumné metody je nižší, než by tomu bylo u amerických univerzit.²⁰ Ani osobní zkušenost ze zahraničního vzdělávacího systému nemusí nutně vést k překonání existující závislosti na zvolené cestě v oblasti metodologického vzdělávání a k důrazu na metody obecně. Jistě obvykle nedochází k vědomému odmítání určitých metod, ale časově velmi náročnou výuku metod reálně limituje dostupný lidský kapitál s jeho nutně omezenými kompetencemi a časovými možnostmi. Přirozeně tato situace vede ke slabšímu důrazu na některé metody a k omezeným možnostem nalézt (zejména pro doktoranda) kompetentního školitele či školitelku pro metodologický výzkum. Ve výsledku se tak konzervuje současný stav.

* * *

Metody a metodologie obecně představují významný aspekt oboru a v mnohém vytvářejí i bariéry vnitro- a mezioborové komunikace. Zároveň nabízejí, jsou-li využity za účelem teoretického rozvoje, cestu ke zvýšení společenské relevance výzkumu. Metody přirozeně nemohou být cílem samy o sobě. Nabízejí totiž jen nástroj k řešení konkrétních výzkumných otázek. Tento článek lze v mnohém číst jako volání po větším důrazu na výuku a využívání metod v našem oboru. Toto volání však vychází z kontextu stavu domácího oboru politických věd, kde metody a metodologie zjevně nepatří k profilovým tématům. V žádném případě nelze náš text číst jako volání po metodologickém fetišismu, dominanci jedné konkrétní metody či jako přitakání extrémní matematizaci některých suboborů politické vědy v USA. Domníváme se však, že opomíjení (v našem kontextu především matematicko-statistických) metod nenabízí skutečné řešení zmíněných problémů.

Jak jsme se pokusili ukázat, současný stav metod(olog)ické výuky v českém oboru je problematický – přinejmenším při pohledu na počet a strukturu vyučovaných kurzů. Jistě, počet kurzů sám o sobě nese jen omezenou informaci. Nemáme-li však důvod předpokládat, že se jeden (či žádný) český kurz vyrovná pěti kurzům na elitní zahraniční univerzitě, nezbyvá než brát hrubá čísla vážně. Nabízí se otázka po možných řešeních současné situace. V zásadě lze vidět tři hlavní cesty ke změně: (i) vnitřní změna přístupu k metodám uvnitř oboru a cílená výchova vlastních metodologů; (ii) větší participace zahraničních odborníků-metodologů; (iii) využití metodologicky zdatných odborníků a odbornic z okolních disciplín. Nastíněné cesty (jakož i další alternativy) by si přirozeně zasloužily mnohem hlubší diskusi o jejich úskalích, proveditelnosti a dopadu na domácí obor. Z prostorových důvodů níže zmíníme jen několik hlavních problémů souvisejících s jejich realizací, přičemž doufáme, že se mohou stát odrazovým můstkem pro hlubší zamýšlení.

Klíčovým problémem první cesty je neschopnost domácích institucí vyprodukovat větší množství metodologů s odlišným zaměřením v krátkém čase. Jakkoliv bychom uvítali podporu disertačních prací, článků a monografií zaměřených na metody a metodologie, nejde zřejmě o skutečné východisko v krátkodobém či střednědobém horizontu. Druhá a třetí alternativa umožňují poměrně rychlý přenos *know-how*, jakož i možnost navýšit počet pokročilých metodických kurzů. Jejich sdíleným problémem však je, že odborník bez vazeb na domácí prostředí politické vědy může být vnímán pouze jako dočasný host, ba i cizorodé těleso, a jeho reálný vliv může být omezený. Lze-li využít analogii s pokusy o přenesení vojenských inovací (Grauer 2015), bez dostatečné „politické podpory“ ani fyzická přítomnost zahraničních odborníků k plnému osvojení inovace nestačí.

V případě zahraničních odborníků vystupuje do popředí otázka jejich (dlouhodobé) finanční udržitelnosti. Možnosti podfinancovaných českých univerzit udržet špičkové metodology po dobu pěti či šesti let, tj. dobu nutnou pro vychování dvou či tří doktorandů schopných po případném odchodu zahraničního odborníka navázat na jeho práci, lze považovat za mizivé. Tento problém by byl ještě zvýrazněn, pokud by domácí univerzity

usilovaly o získání zkušenějšího metodologa. Přitom takový pracovník, pokud by se stal například garantem oborů, by měl mnohem výhodnější pozici pro změnu současné situace a zároveň by mohl výrazně přispět k navázání intenzivnějších styků se zahraničními univerzitami. Využití domácích odborníků z okolních disciplín (či politických vědců, kteří zároveň vystudovali například ekonomii, sociologii aj.) jistě nese výhodu snazší udržitelnosti. Otázkou však je, zda a jak rychle by tito badatelé (zejména ti bez předchozí oborové zkušenosti) dokázali využít své metodické kompetence pro potřeby řešení relevantních oborových otázek. Respektive zda by byli s to provádět mezinárodně srovnatelný oborový výzkum a připravovat kvalitní doktorandy.

Naznačené cesty s jejich hlavními problémy nejsou než východiskem k hlubší debatě, která by však měla zohledňovat jak výhody a nevýhody jednotlivých alternativ a jejich kombinací, tak specifické cíle a možnosti konkrétních pracovišť. Taková debata však ze své povahy patří více než na stránky odborného časopisu na půdu jednotlivých pracovišť. Náš stručný nástin však ukazuje, že zřejmě neexistuje magická formule pro snadnou a rychlou změnu situace (i kdyby k ní byla všeobecná vůle).

Ač tedy některé programy v následujících letech pravděpodobně zařadí jeden až dva kurzy statistiky, případně základů teorie her, zřejmě nevznikne ve střednědobé perspektivě skutečně ucelený systém zajišťující jak formální výuku, tak následnou praktickou aplikaci metod. Přitom má-li zvýšený důraz na výuku metod vést k jejich skutečně produktivnímu využití, je nutné, aby byly aktivně využívány jak ve výuce ostatních kurzů, tak v dílčích a především v závěrečných studentských pracích. Nestane-li se tak, nelze očekávat, že si studenti metody skutečně osvojí. Z toho vyplývá, že zejména u doktorského studia, jež by mělo (mimo jiné) stavět na schopnosti korektního a produktivního uplatnění metodologií a metod, budou snahy o výrazné zlepšení ještě dlouho narážet nejen na (i) absenci špičkových „metodologů“ – potenciálních školitelů a konzultantů, ale i (ii) na nízkou předchozí připravenost studentů.

I přes tuto spíše pesimistickou prognózu musíme zdůraznit, že v mnoha ohledech vidíme značné zlepšení ve snaze o vyučování alespoň základních (kvalitativních i kvantitativních) metod, jež umožní studentům aktivně čerpat ze zahraniční literatury a zkvalitnit jejich vlastní výzkum. I přesto se domníváme, že současná situace si zaslouží kritickou diskusi, o jejíž otevření se článek pokusil.

¹ Do širšího rámce politické vědy počítáme oblasti vyčleněné konferencí UNESCO v roce 1948, jako jsou mezinárodní vztahy, komparativní politologie, politická filozofie aj.

² Je zajímavé, že o metodologických kompetencích se ve výše zmíněné debatě přímo nediskutovalo (krátce je však zmiňuje například Kouba 2012). Přitom jde o oblast přetrvávajících rozdílů mezi světovým oborem a jeho českou větví.

³ První autor této práce ostatně v jiném kontextu argumentoval proti přehlížení kvalitativních metod na úkor metod statistických (Kofroň 2012b).

⁴ Ilustrativní zde může být situace v geografii, kde na sebe „kulturní obrat“ vzal mimo jiné podobu poměrně paušalizujícího antipozitivismu spjatého obecně s odmítáním kvantitativních metod (bližší Kwan – Schwanen 2009; Hamnett 2003 aj.).

⁵ Připomeňme, že v posledních letech dochází i v Evropě k rozvoji pracovišť pojímajících politickou vědu v duchu severoamerického přístupu, často se silným důrazem na kvantitativní metody, například Essex v Británii, Curych ve Švýcarsku či Kostnice a Mannheim v Německu.

⁶ Situace v jednotlivých státech se přirozeně liší, zde zmiňujeme pouze hlavní trendy v politické vědě.

⁷ Jde o obory na Harvard University, The University of Chicago, Massachusetts Institute of Technology, Stanford University, Berkeley – University of California, Columbia University, Princeton University, Yale University, University of Michigan, Georgetown University, Cornell University a University of California, Davis.

⁸ Celkem jsme zahrnuli tři britské (The London School of Economics and Political Science, University of Oxford, University of Cambridge), dvě německé (Freie Universität Berlin, Universität Heidelberg) a po jedné dánské (Københavns Universitet), švýcarské (ETH Zürich), švédské (Lunds Universitet), nizozemské (Universiteit Utrecht), italské (Università di Bologna), maďarské (Central European University) a norské (Universitetet i Oslo) univerzity. Výběr evropských univerzit byl ztížen neexistencí jednotného srovnávacího rámce. Při výběru jsme usilovali o zahrnutí univerzit z několika států. To proto, aby výsledky nerefletovaly pouze jednu národní tradici (například britskou). Tam, kde to bylo možné, jsme vybírali univerzity, které se dlouhodobě

umísťují na čelných místech různých žebříčků (Hix 2004; QS World University Rankings 2015 ap.). V případě některých takto vybraných univerzit však nebylo možné zjistit stav jejich metodologického kurikula (například VU Amsterdam), neboť program poskytuje nedostatečné informace ke struktuře studia, není možné konzultovat sylabus předmětu atd. V těchto případech jsme se snažili nahradit takovouto univerzitu jinou univerzitou z daného státu.

- ⁹ Jelikož na českých a i některých evropských pracovištích existuje několik paralelních politickovědních programů (typicky domácí a anglické mutace studijních programů a dále rozlišení na politologii, mezinárodní vztahy, evropská studia apod.), rozhodli jsme se sledovat domácí programy (pokud takové existovaly).
- ¹⁰ Zaměstnávání vlastních absolventů, kteří mnohdy absolvovali všechny stupně svého studia na téže instituci.
- ¹¹ Specifickým případem je Katedra politologie a evropských studií Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Jsme si vědomi, že se jedná o velmi dynamické pracoviště, jež lze v současnosti řadit ke špičce domácího oboru. Bohužel i přes dlouhodobou snahu jsme nezískali informaci o počátku doktorského programu. Podobně jsme nezískali informace o historických studijních plánech.
- ¹² V USA jsou často předměty navázány na vybíranou specializaci u doktorských zkoušek. Jinak řečeno, ač obvykle všichni studenti musí absolvovat určitý základ kvalitativních a kvantitativních metod, výrazně pokročilé kurzy bývají požadovány pouze po těch, kteří chtějí doktorskou zkoušku skládat (mimo jiné) z metod.
- ¹³ Jak uvádíme v příloze, pouze v případě, že (semestrálnímu) kurzu byla připsána hodnota ECTS kreditů vyšší než polovina vyžadovaného počtu kreditů za semestr, jsme kurz počítali dvakrát.
- ¹⁴ Jako pozitivní případ však musíme zmínit současný rozvoj metodologické výuky v Olomouci (včetně statistických metod).
- ¹⁵ Autoři při výuce zjistili, že i pokročilejší studenti bakalářského studia „zápasí“ s pochopením článků využívajících (jednoduchých) regresí a chí-testů (například Green 2012; Levy – Thompson 2010).
- ¹⁶ Naše (přirozeně omezené) zkušenosti ukazují, že většina doktorandů, ale i seniorních výzkumníků obvykle rezignuje na řešení otázek předpokládajících explicitní kontrafaktuální analýzy. Při dotazu na důvod opuštění výzkumné otázky bylo zdůrazňováno, že dotyčný postrádá trénink v konstruování kontrafaktuálů, a proto si není jistý, jak by měl postupovat.
- ¹⁷ V daném období se vyskytl jeden sofistikovaný kvantitativní článek (Plechanovová 2006), ani ten však nevyužíval inferenční statistiku.
- ¹⁸ Podobně se liší vztah ke kontrafaktuálům. Zatímco historici k nim zachovávají rezervovaný postoj (viz Carr 1961), pro politické vědce zůstávají kontrafaktuality neodmyslitelnou součástí snahy konstruovat obecnější teorie (Fearon 1991). To souvisí i s tím, že nabízejí jeden ze způsobů, jak definovat kauzalitu, a jsou tak v centru kauzálního teoretizování (Grynavski 2012; List – Spiekermann 2013; pro diskusi o alternativních pojetích kauzality viz Brady 2011).
- ¹⁹ Anonymní recenzent poznamenal, že zakladatelé oboru zřejmě ani neusilovali o získání kolegů s odlišným metodologickým přístupem; ať již proto, že preferovali kvalitativně orientované badatele, či proto, že jen nedocenili význam alternativních přístupů.
- ²⁰ Pokud je nám známo, české univerzity nezaměstnávají politického vědce – doktorského absolventa elitní (kvantitativně orientované) americké univerzity. Podobně v případě absolventů britských programů nenačítáme absolventa například (kvantitativně orientované) Essexské univerzity.

Literatura

- Achen, Christopher (2005): Let's put garbage-can regressions and garbage-can probits where they belong. *Conflict Management and Peace Science*, Vol. 22, No. 3, s. 327–339.
- Avey, Paul C. – Desch, Michael, C. (2014): What Do Policymakers Want From Us? Results of a Survey of Current and Former Senior National Security Decision Makers. *International Studies Quarterly*, Vol. 58, No. 2, s. 227–246.
- Banta, Benjamin (2012): Analysing discourse as a causal mechanism. *EJIR*, Vol. 19, No. 2, s. 379–402.
- Bennett, Andrew – Checkel, Jeffrey (2015): *Process Tracing: From Methaphor to Analytic Tool*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brady, Henry E. (2011): Causation and Explanation in Social Science. In: Janet M. Box-Steffensmeier – Brady, Henry E. – Collier, David (eds.): *The Oxford Handbook of Political Methodology*. Oxford: Oxford University Press, s. 217–270.
- Brady, Henry E. – Collier, David (eds. 2004): *Rethinking Social Inquiry: Diverse Tools, Shared Standards*. Plymouth: Lanham, Md.: Rowman and Littlefield, s. 362.
- Brambor, Thomas – Clark, William – Golder, Matt (2006): Understanding Interaction Models: Improving Empirical Analyses. *Political Analysis*, Vol. 14, No. 1, s. 63–82.
- Braumoeller, Bear F. (2004): Hypothesis Testing and Multiplicative Interaction Terms. *International Organization*, Vol. 58, No. 4, s. 807–820.
- Carr, Edward Hellett (1961): *What Is History?* Cambridge: Cambridge University Press.
- Císar, Ondřej – Vráblíková, Kateřina (2013): Transnational Activism of Social Movement Organizations: The Effect of European Union Funding on Local Groups in the Czech Republic. *European Union Politics*, Vol. 14, No. 1, s. 140–160.
- Collier, David (2011): Understanding Process Tracing. *PS: Political Science & Politics*, Vol. 44, No. 4, s. 823–830.

- Diermeier, Daniel – Keane, Michael – Merlo, Antonio (2005): A Political Economy Model of Congressional Careers. *American Economic Review*, Vol. 95, No. 1, s. 347–373.
- Ditrych, Ondřej (2012): Scenáristika jako metoda v mezinárodních vztazích. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 47, No. 4, s. 93–107.
- Drulák, Petr (2006): Motion, container and equilibrium: Metaphors in the discourse about European integration. *EJIR*, 2006, Vol. 12, No. 4, s. 499–531.
- Drulák, Petr a kol. (2008): *Jak zkoumat politiku: Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Praha: Portál.
- Drulák, Petr (2009): Přestaňme dohánět, začněme tvořit! Budoucnost českého oboru mezinárodních vztahů. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 22, No. 3, s. 95–109.
- Duranton, Gilles – Rodríguez-Pose, Andrés (2005): When Economists and Geographers collide, or the tale of the lions and the butterflies. *Environment and Planning A*, Vol. 37, No. 10, s. 1695–1705.
- Elman, Colin (2005): Explanatory typologies in qualitative studies of international politics. *International Organization*, Vol. 59, No. 2, s. 293–326.
- Fazal, Tanisha (2007): *State Death: The Politics and Geography of Conquest, Annexation, and Occupation*. Princeton: Princeton University Press.
- Fazal, Tanisha (2012): Why States No Longer Declare War. *Security Studies*, Vol. 21, No. 4, s. 557–593.
- Fearon, James (1991): Counterfactuals and Hypothesis Testing in Political Science. *World Politics*, Vol. 43, No. 1, s. 169–95.
- Fearon, James (2011): Self-Enforcing Democracy. *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 126, s. 1661–1708.
- Fearon, James – Humphreys, Macartan – Weinstein, Jeremy (2009): Can Development Aid Contribute to Social Cohesion after Civil War? Evidence from a Field Experiment in Post-Conflict Liberia. *American Economic Review*, Vol. 99, No. 2, s. 287–291.
- Flyvbjerg Bent (2001): Five Misunderstandings About Case-Study Research. *Qualitative Inquiry*, Vol. 12, No. 2, s. 219–245.
- Friedman, Jeffrey (2011): Manpower and Counterinsurgency: Empirical Foundations for Theory and Doctrine. *Security Studies*, Vol. 20, No. 4, s. 556–591.
- George, Alexander – Bennett, Andrew (2005): *Case studies and theory development in the Social Sciences*. Cambridge: The MIT Press.
- Gerring, John (2004): What is a Case Study and What is it good for? *American Political Science Review*, No. 2, s. 341–354.
- Gerring, John (2006): Single-Outcome Studies. A Methodological Primer. *International Sociology*, Vol. 21, No. 5, s. 707–734.
- Gerring John (2007): *Case Study Research: Principles and Practices*. New York: Cambridge University Press.
- Gerring, John (2012): *Social Science Methodology: A Unified Framework*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gerring, John (2013): Mere Description. *British Journal of Political Science*, Vol. 42, No. 4, s. 721–746.
- Goertz, Gary – Mahoney, James (2012): *A tale of two cultures, Qualitative and Quantitative Research in the Social Sciences*. Princeton: Princeton University Press.
- Graham, Erin – Volden, Craig – Shipan, Charles (2014): The Communication of Ideas across Subfields in Political Science. *PS: Political Science and Politics*. 47(2): 468–476.
- Grauer, Ryan (2015): Moderating Diffusion: Military Bureaucratic Politics and the Implementation of German Doctrine in South America, 1885–1914. *World Politics*, Vol. 67, No. 2, s. 268–312.
- Green, Eliot (2012): On the Size and Shape of African States. *International Studies Quarterly*, Vol. 56, No. 2, s. 229–244.
- Grynaviski, Eric (2012): Contrasts, counterfactuals, and causes. *EJIR*, Vol. 19, No. 4, s. 823–846.
- Hamnett, Chris (2003): Contemporary human geography: Iddling while Rome burns? *Geoforum*, Vol. 34, No. 1, s. 1–3.
- Hansen, Lene (2006): *Security as Practice: Discourse Analysis and the Bosnian War*. London: Routledge.
- Hix, Simon (2004): A Global Ranking of Political Science Departments. *Political Studies Review*, Vol. II, No. 3, s. 293–313.
- Hoffman, Stanley (1977): An American Social Science: International Relations. *Daedalus*, Vol. 106, No. 3, s. 41–60.
- Holzer, Jan – Chytilík, Roman – Pšejka, Pavel – Šindelář, Michal (2009a): Jaká se produkuje politická věda? Tematická analýza publikací v českých recenzovaných politologických časopisech. *Politologický časopis*, Vol. 16, No. 2, s. 91–115.
- Holzer, Jan – Chytilík, Roman – Pšejka, Pavel – Šindelář, Michal (2009b): Kým a kde se produkuje česká politická věda: Personálně-institucionální analýza publikací v českých recenzovaných politologických časopisech. *Středoevropská politická studie*, Vol. 11, No. 2–3, s. 107–132.
- Holzer, Jan – Chytilík, Roman – Pšejka, Pavel – Šindelář, Michal (2009c): O pravidlech polemiky, politické vědě a apriorních představách. *Středoevropská politická studie*, Vol. 11, No. 4, s. 338–342.
- Horowitz, Michael (2010): *Diffusion of military power: Causes and Consequences for International Politics*. Princeton: Princeton University Press.

- Horowitz, Michael – Grauer, Ryan (2012): What determines military victory? Testing the modern system. *Security Studies*, Vol. 21, No. 1, s. 83–112.
- Chernoff, Fred (2007): *Theory and Metatheory in International Relations*. New York: Palgrave.
- Chernof, Fred (2009): The Ontological Fallacy: A Rejoinder on the Role of Scientific Realism in International Relations. *Review of International Studies*, Vol. 35, No. 2, s. 371–395.
- Jordan, Richard – Maliniak, Daniel – Oakes, Amy – Peterson, Susan – Tierney, Michael (2009): One Discipline or Many? TRIP Survey of International Relations Faculty in Ten Countries. Virginia: The Institute for the Theory and Practice of International Relations The College of William and Mary Williamsburg.
- Karlas, Jan (2012): National Parliamentary Control of EU Affairs: Institutional Design after Enlargement. *West European Politics*, Vol. 35, No. 5, s. 1095–1113.
- King, Gary (1998): *Unifying Political Methodology: The Likelihood Theory of Statistical Inference*. Michigan: University of Michigan Press.
- King, Gary – Keohane, Robert – Verba, Sidney (1994): *Designing Social Inquiry, Scientific Inference in Qualitative Research*. Princeton: Princeton University Press.
- King, Gary – Zeng, Langche (2007): When Can History Be Our Guide? The Pitfalls of Counterfactual Inference. *International Studies Quarterly*, Vol. 51, s. 183–210.
- Kofroň, Jan (2012a): Kvalitativní metody jako nástroj nomotetického poznání, aneb Má se česká geografie co učit? *Geografie*, Vol. 117, No. 3, s. 308–328.
- Kofroň, Jan (2012b): Geopolitika na pomezí geografie a mezinárodních vztahů: Mezi prostorem intersubjektivním a objektivním. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 47, No. 2, s. 57–78.
- Kouba, Karel (2012): *Metody příčinného vysvětlení v kvalitativním politologickém výzkumu*. Disertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci, Katedra politologie a evropských studií.
- Kouba, Karel – Císař, Ondřej – Navrátil, Jan (2015): The Czech Political Science: A Slow March Towards Relevance? In: Krauz-Mozer, Barbara – Kułakowska, Malgorzata – Borowiec, Piotr – Ścigaj, Paweł (eds.): *Political Science in Europe at the Beginning of the 21st Century*. Kraków: Jagiellonian University Press, s. 63–85.
- Kwan, Mei-Po – Schwanen, Tim (2009): Critical Quantitative Geographies. *Environment and Planning A*, Vol. 41, s. 261–264.
- Lake, David (2007): Escape from the State of Nature: Authority and Hierarchy in World Politics. *International Security*, Vol. 32, No. 1, s. 47–79.
- Lebeda, Tomáš (2011): Dopady dvoukolového většinového systému na reprezentaci stran v Senátu. *Sociologický časopis*, Vol. 47, No. 2, s. 243–271.
- Levy, Jack S. – Thompson, William R. (2010): Balancing on Land and at Sea: Do States Ally against the Leading Global Power? *International Security*, Vol. 35, No. 1, s. 7–43.
- Lieberman, Evan (2005): Nested analysis as a mixed-method strategy for comparative research. *American Political Science Review*, Vol. 99, No. 3, s. 435–452.
- Lieberman, Stanley (1991): Small N's and Big Conclusions: An Examination of the Reasoning in Comparative Studies Based on a Small Number of Cases. *Social Forces*, Vol. 70, No. 2, s. 307–320.
- List, Christian – Spiekermann, Kai (2013): Methodological Individualism and Holism in Political Science: A Reconciliation. *American Political Science Review*, Vol. 107, No. 4, s. 629–643.
- Lupovici, Amir (2009): Constructivist methods: A plea and manifesto for pluralism. *Review of International Studies*, Vol. 35, No. 1, s. 195–218.
- MacDonald, Paul (2003): Useful Fiction or Miracle Maker: The Competing Epistemological Foundations of Rational Choice Theory. *American Political Science Review*, Vol. 97, No. 4, s. 551–565.
- Maliniak, Daniel – Oakes, Amy – Peterson, Susan – Tierney, Michael J. (2011): International Relations in the US Academy. *International Studies Quarterly*, Vol. 55, No. 2, s. 437–464.
- Maliniak, Daniel – Peterson, Susan – Tierney, Michael (2012): *TRIP AROUND THE WORLD: Teaching, Research, and Policy Views of International Relations Faculty in 20 Countries*. Virginia: The Institute for the Theory and Practice of International Relations at the College of William & Mary, Williamsburg.
- Martin, Ron (2001): Geography and public policy: The case of the missing agenda. *Progress in Human Geography*, Vol. 25, No. 2, s. 189–210.
- McKeown, Timothy (1999): Case Studies and the Statistical Worldview: Review of King, Keohane, and Verba's *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*. *International Organization*, Vol. 53, No. 1, s. 161–190.
- Mearsheimer, John – Walt, Stephen (2013): Leaving theory behind: Why simplistic hypothesis testing is bad for International Relations. *EJIR*, Vol. 19, No. 3, s. 427–457.
- Mesquita de, Bueno (1999): Sorting Through the Wealth of Notions. *International Security*, Vol. 24, No. 2, s. 56–73.
- Monroe, Kristen (ed., 2005): *Perestroika! The Raucous Rebellion in Political Science*. New Heaven: Yale University Press.
- Monteiro, Nuno (2012): We Can Never Study Merely One Thing: Reflections on Systems Theory and IR. *Critical Review*, Vol. 24, No. 3, s. 343–366.
- Onorato, Massimiliano G. – Scheve, Kenneth – Stasavage, David (2013): Technology and the Era of the Mass Army. *The Journal of Economic History*, Vol. 74, No. 2, s. 449–481.

- Parížek, Michal – Plechanová, Běla – Hosli, Madeleine O. (2015): The Bureaucratisation of Decision-Making in the European Union after Eastern Enlargement. *Sociologický časopis – Czech sociological review*, Vol. 51, No. 1, s. 41–63.
- Pierson, Paul (2007): The Costs of Marginalization: Qualitative Methods in the Study of American Politics. *Comparative Political Studies*, Vol. 40, No. 2, s. 146–169.
- Plechanová, Běla (2006): Je rozhodovací procedura v Radě Evropské unie spravedlivá? Principy zastoupení a důsledky změn rozhodovací procedury navrhované ústavní smlouvou. *Mezinárodní vztahy*, Vol. 41, No. 1, s. 5–22.
- Plechanová, Běla (2013): National Actors in the Post-Lisbon EU: Should We Expect a Change of National Strategies? *West European Politics*, Vol. 36, No. 6, s. 1199–1220.
- Powell, Robert (2013): Monopolizing Violence and Consolidating Power. *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 128, No. 2, s. 807–859.
- QS World University Rankings (2015): World University Rankings by Subject 2015: Politics & International Studies, <<http://www.topuniversities.com/university-rankings/university-subject-rankings/2015/politics>>, přístup 26. 5. 2015.
- Ragin, Charles (1987): *The Comparative Method: Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Berkeley: University of California Press.
- Ragin, Charles (2009): *Redesigning Social Inquiry: Fuzzy Sets and Beyond*. Chicago: University of Chicago Press.
- Rodríguez-Pose, Andrés (2011): Economists as geographers and geographers as something else: On the changing conception of distance in geography and economics. *Journal of Economic Geography*, Vol. 11, s. 347–356.
- Salter, Mark B. (2013): Research Design. In: Salter, Mark B. – Mutlu, Can E. (eds.): *Research Methods in Critical Security Studies: An Introduction*. London and New York: Routledge, s. 14–23.
- Schram, Sanford – Catarino, Brian (2006): *Making Political Science Matter: Debating Knowledge, Research, and Method*. New York: NYU Press.
- Schrodt, Philip A. (2014): Seven deadly sins of contemporary quantitative political analysis. *Journal of Peace Research*, Vol. 51, No. 2, s. 287–300.
- Šanc, David (2009): *Česká politologie: Etablování oboru*. Plzeň: Západočeská univerzita.
- Theisen, Ole Magnus – Holtermann, Helge – Buhaug, Halvard (2012): Climate Wars? Assessing the Claim that Drought Breeds Conflict. *International Security*, Vol. 36, No. 3, s. 79–106.
- Van Evera, Stephen (1997): *Guide to Methods for Students of Political Science*. Ithaca: Cornell University Press.
- Walt, Stephen (1999): Rigor or Rigor Mortis? Rational Choice and Security Studies. *International Security*, Vol. 23, No. 4, s. 5–48.
- Zagare Frank (1999): All mortis, No rigor. *International Security*, Vol. 24, No. 2, s. 107–114.

Poznámka

Kompletní dataset našeho výzkumu je dostupný na adrese https://mv.iir.cz/public/files/MV2015-4_Kofron_Kruntoradova-dataset.xlsx.

Děkujeme třem anonymním recenzentům a Vítu Benešovi za cenné připomínky, které pomohly zkvalitnit náš text. Zároveň děkujeme Blance Říchové, Petru Jüptnerovi a především Michalu Parížkovi za pomoc a komentáře k předchozím verzím textu. Za technickou a výzkumnou podporu děkujeme Silvii Schalekové. Za případné chyby však plně odpovídáme. Text vznikl v rámci Programu rozvoje vědních oblastí na Univerzitě Karlově (PRVOUK), P17 – Vědy o společnosti, politice a médiích ve výzvách doby, řešeném na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, a v rámci projektu Grantové agentury Univerzity Karlovy v Praze č. 368214 – „Finanční aspekty autonomie municipalit v politickém systému České republiky“.